

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΠ. ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Επιβίωση του Συντάγματος του Ρήγα Βελεστινλή στους Επαναστάτες του 1821

Ο Ρήγας Βελεστινλής¹ (1757-1798) κατά τη δεύτερη παραμονή του στη Βιέννη το 1797 προετοίμαζε μεθοδικά το επαναστατικό του σχέδιο για την απελευθέρωση των σκλαβωμένων από την απολυταρχική εξουσία του Σουλτάνου. Για τον σκοπό αυτό θέλησε πρώτα να τονώσει το ηθικό τους με τη σύνθεση του «Θουρίου», ο οποίος είχε πλατιά διάδοση στον Βαλκανικό χώρο. Τύπωσε την εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου² για να προσφέρει στους σκλαβωμένους πρότυπο αγωνιστικότητας και αποφασιστικότητας. Ο Ρήγας γνώριζε καλά πως χωρίς στρατιωτική επιτυχία της επανάστασής του δεν ήταν δυνατόν να γκρεμιστεί η οθωμανική εξουσία. Γι' αυτό και μετέφρασε το

1. Για τη *Νέα Πολιτική Διοίκησης* του Ρήγα Βελεστινλή βλ. στο Άπαντα Νεοελλήνων Κλασικών, *Ρήγας Βελεστινλής-Φεραίος*, Συναγωγή κειμένων, φιλολογική επεξεργασία και παρουσίαση Λ. Βρανούσης, Αθήνα 1968, τόμ. 2, σελ. 673-735. Απ. Δασκαλάκης, *Το πολίτευμα του Ρήγα Βελεστινλή*, Αθήνα 1976. Ρήγα Βελεστινλή, *Τα Επαναστατικά*, επιμ. Δημ. Καραμπερόπουλος, έκδοση Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1994, πέμπτη επανέκδ. 2005. Ε. Σ. Στάθης, *Το Σύνταγμα και ο Θούριος του Ρήγα. Το αρχικό και το τελικό κείμενο. Κριτική έκδοση*, εκδ. "Αρμός", Αθήνα 1996. Βουλή των Ελλήνων, *Άπαντα τα Σωζόμενα*, τόμος πέμπτος, επιμ. Πασχ. Κιτρομηλίδης, Αθήνα 2000.

2. Η εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου επανεκδόθηκε αναστατικά στο φυσικό μέγεθος με τίτλο *Ο Μέγας Αλέξανδρος του Ρήγα Βελεστινλή, Βιέννη 1797*, και την επιμέλεια-εισαγωγή Δημ. Καραμπερόπουλου, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2006.

«Στρατιωτικόν Εγκόλιον»³ έργο του διάσημου τότε στρατηγού Ludwig Andreas von Khevenhüller (1683-1744) για να εκπαιδευτούν οι επαναστάτες ραγιαδες στην τακτική του πολέμου, όπως εκπαιδεύονταν και τα στρατεύματα του Σουλτάνου. Επί πλέον είχε συλλάβει ένα συγκεκριμένο επιτελικό στρατιωτικό σχέδιο για την έναρξη και συνέχιση της επανάστασής του, όπως αυτό διαπιστώνεται από τα σχετικά έγγραφα σύλληψης και ανάκρισής του⁴.

Παράλληλα τύπωσε τους χάρτες «Χάρτα της Ελλάδος», «Νέα Χάρτα της Βλαχίας» και «Γενική Χάρτα της Μολδοβίας», οι οποίοι, όπως έχουν δείξει οι πρόσφατες έρευνές μας⁵, δεν ήταν απλά χαρτογραφικά έργα, όπως θεωρούνταν μέχρι σήμερα. Ο Ρήγας τους τύπωσε για να έχει πολιτικούς χάρτες όλων των περιοχών του σχεδιαζόμενου μελλοντικού κράτους του, διαιρεμένου σε Τοπαρχίες και Επαρχίας. Σκόπευε ακόμη να τυπώσει λεπτομερείς χάρτες και για τις υπόλοιπες περιοχές της Βουλγαρίας, Βοσνίας και Σερβίας⁶. Επί πλέον ο Ρήγας τύπωσε και τα βιβλία «Νέος Ανάχαρισς»,

3. Αντίτυπο της γαλλικής μετάφρασης του «Στρατιωτικού Εγκολίου» με τίτλο «Maximes de guerre», 1771, που απόκειται στη Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου των ΗΠΑ, μεταφράστηκε στα ελληνικά και θα εκδοθεί από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, ώστε να γίνει γνωστό το περιεχόμενο του βιβλίου που ο Ρήγας μετέφρασε και εξέδωσε, αλλά δυστυχώς δεν κυκλοφορήθηκε λόγω της σύλληψής του μετά την προδοσία από τον τυχάρπαστο Έλληνα έμπορο της Τεργέστης.

4. Αιμ. Λεγυράνδ- Σπυρίδων Λάμπρος, *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή και των συν αυτό μαρτυρησάντων*, Αθήνα 1891, επανέκδοση αναστατική (επιμέλεια-ευρετήριο Δημ. Καραμπερόπουλου) από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1996 και β' επανέκδ. 2000, σελ. 71.

5. Βλ. τις μελέτες Δημ. Καραμπερόπουλος, «Η “Χάρτα της Ελλάδος” του Ρήγα. Τα πρότυπά της και νέα στοιχεία», στο *Η Χάρτα του Ρήγα Βελεστινλή*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα με την υποστήριξη της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1998, και σε ανάτυπο με την προσθήκη μερικών εικόνων ταύτισης. Του ιδίου, *Οι χάρτες Βλαχίας και Μολδαβίας του Ρήγα Βελεστινλή, Βιέννη 1797. Νέα στοιχεία-Ευρετήριο-αυθεντική επανέκδοση*, Αθήνα 2006, έκδοση της Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα. Του ιδίου *Το χαρτογραφικό έργο του Ρήγα Βελεστινλή υπό το φως των νέων ερευνών*, Αθήνα 2010, δημοσιευμένο και στον τόμο *Πρακτικών του 1^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Θεσσαλίας*, Περιφέρεια Θεσσαλίας, Λάρισα 2009, τόμ. 2, σελ. 688-699.

6. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Johann Christian von Engel, *Geschichte des Ungri-schen Reichs und seiner Nebenlande*.-τόμ. I: *Geschichte des alten Panoniens und der Bulgarey*, Halle 1797, σελ. 473-474, ο Ρήγας ετοίμαζε λεπτομερείς χάρτες και για τις υπόλοιπες περιοχές της Βουλγαρίας, Σερβίας, Βοσνίας. Την μαρτυρία μνημονεύει ο Γ. Λάϊος, «Οι χάρτες του Ρήγα. Έρευνα επί νέων πηγών», *Δελτίο Ιστορικής Εθνολογικής Εταιρείας*, τόμ. 14, (1960), σελ. 231-312, Παράρτημα II, σελ. 296-298. Στις αποσκευές του κατά τη σύλληψή του ο Ρήγας είχε και έναν χάρτη της Σερβίας-Βοσνίας, βλ. Κων. Άμαντος, *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή*, Αθήνα 1930, φωτομηχανική επανέκδοση με την προσθήκη ευρετηρίου (επιμ. Δημ.

όπου τονίζεται η ένδοξη ιστορία της αρχαίας Ελλάδος και «Ηθικός Τρίπους», στον οποίο περιέχονται «Τα Ολύμπια», που αναφέρονται στους Ολυμπιακούς Αγώνες της αρχαιότητας. Στον πρόλογο των «Ολυμπίων» ο Ρήγας μας δίνει μια σημαντική πληροφορία για την διαχρονικότητα των Ολυμπιακών αγωνισμάτων στον ελληνικό χώρο, πως δηλαδή διατηρούνταν στην εποχή του στην Θεσσαλία και σε όλη την Ελλάδα.

Για να εκδώσει όλα αυτά τα έργα ο Ρήγας έπαιρνε άδεια από τον λογοκρίτη της Αυστριακής Αστυνομίας, συγκαλύπτοντας τους πραγματικούς του σκοπούς, αποδεικνύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τις συνωμοτικές τους ικανότητες⁷. Ωστόσο παράνομα εξέδωσε στο τυπογραφείο των Σιατιστινών αδελφών Πούλιου το επαναστατικό έργο με τίτλο «Νέα Πολιτική Διοίκησης», που περιέχει την «Επαναστατική Προκήρυξη», τα «Δίκαια του Ανθρώπου», το «Σύνταγμα». Ήξερε ότι δεν θα ήταν δυνατόν να πάρει την άδεια από τον λογοκρίτη της Αυστριακής Αστυνομίας. Η φροντίδα του Ρήγα να μεταφράσει και να εκδώσει τη «Νέα Πολιτική Διοίκηση», το νέο δημοκρατικό τρόπο διαχείρισης των πολιτειακών θεμάτων, δείχνει την προνοητικότητα του Ρήγα. Ήθελε να έχει έτοιμο ένα σχέδιο Συντάγματος για να διοικηθεί αμέσως μετά την επανάσταση το σχεδιαζόμενο κράτος του στον Βαλκανικό χώρο όπου ήταν η οθωμανική εξουσία. Γι' αυτό τονίζουμε ότι το εγχείρημα του Ρήγα δεν κατατάσσεται στις εξεγέρσεις, που δεν έχουν πρόνοια για το τι θα γίνει μετά, αλλά κατατάσσεται στις επαναστάσεις, όπου υπάρχει πρόγραμμα για την μετέπειτα πορεία.

Η «Νέα Πολιτική Διοίκησης» όμως του Ρήγα μετά τη προδοσία από τον τυχαίο Έλληνα έμπορο κατασχέθηκε και τα αντίτυπα καταστράφηκαν από την Αυστριακή Αστυνομία, η οποία μόνο τότε έλαβε γνώση της επαναστατικής κινήσής του. Ωστόσο από τα έγγραφα σύλληψης και ανάκρισης του Ρήγα γνωρίζουμε ότι από τα τρεις χιλιάδες αντίτυπα, που τυπώθηκαν, στα κατασχεθέντα κιβώτια βρέθηκαν συνολικά 2785 αντίτυπα⁸. Αυτό σημαίνει ότι περί τα 215 αντίτυπα διέφυγαν την κατάσχεση και είχαν διανεμηθεί σε Έλληνες της Βιέννης, Σεμλίνου, Πέστης. Για την διασπορά των αντιτύπων αυτών ενδιαφέρουσα είναι η επιστολή⁹, την οποία ο Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε΄ έστειλε έξι μήνες μετά τον στραγγαλισμό του Ρήγα την 1^η Δεκεμβρίου 1798 προς τον

Καραπερόπουλος) από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1997, αρ. εγγράφου 52, σελ. 145.

7. Βλ. Δημ. Καραπερόπουλος, *Η συνωμοτική δράση του Ρήγα Βελεστινλή*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2009.

8. Κων. Άμαντος, *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή*, ό.π., σελ. 149. Στη συνέχεια στη σελ. 151 στο έγγραφο αρ. 56 ο Αυστριακός υπουργός της Αστυνομίας Pergen έδωσε εντολή για τα ευρισκόμενα στα κιβώτια έντυπα όπως «Τα ευρισκόμενα αυτοί αντιτύπα της Ελληνικής Προκήρυξης δύναται αμέσως να εξαφανισθούν...».

9. Η επιστολή δημοσιεύθηκε στο Γ. Γ. Παπαδόπουλος, *Τα κατά τον αιόδημον πρωταθλητήν του ιερού των Ελλήνων αγώνος, τον Πατριάρχην Κων/πόλεως Γρηγόριον τον Ε΄, εν*

Μητροπολίτη Σμύρνης και του συνιστά να συγκεντρώσει τα αντίτυπα ή χειρόγραφα της «Νέας Πολιτικής διοικήσεως» του Ρήγα, όσα θα βρεθούν στην επαρχία του: «Διά της παρούσης ημετέρας πατριαρχικής επιστολής δηλοποιούμεν τη αρχιερωσύνη σου, ότι συνέπεσεν εις χείρας ημών έν σύνταγμα εις μίαν κόλλαν χαρτί ολόκληρον, μεγάλην, εις απλήν φράσιν ρωμαϊκήν, επιγραφόμενον “Νέα πολιτική διοίκησις των κατοίκων της Ρούμελης των μικρών εν τη μεσογειώ νήσων και της Βλαχομπογδανιάς” και ανεμνήσθημεν του ποιμαντικού χρέους. Και δια τούτο γράφομεν τη αρχιερωσύνη σου να επαγρυπνής, εις όλα τα μέρη της επαρχίας σου με ακριβείς ερεύνας και εξετάσεις, όταν εμφανισή τοιούτον σύνταγμα, ως άνωθεν, εις τύπον ή χειρόγραφον, να συνάξης άπαντα τα διασπειρόμενα, και να τα εξαποστείλλης εις ημάς εν τάχει».

Η «Νέα Πολιτική Διοίκησις», εκτός από τα λίγα έντυπα που διέφυγαν από την κατάσχεση της Αυστριακής Αστυνομίας, είχε κυκλοφορηθεί και σε χειρόγραφη μορφή, όπως μνημονεύεται και από τον Πατριάρχη στην ανωτέρω επιστολή του. Γνωστά μέχρι σήμερα είναι τρία χειρόγραφα¹⁰ αντιγραμμένα από το έντυπου του 1797: Ο Π. Χιώτης δημοσίευσε στο περιοδικό «Παρθενών» το έτος 1871 (σελ. 507-512 και 545-556) το κείμενο από το χειρόγραφο του Παργινού Ν. Μανιάκη, (1789-1854). Ένα δεύτερο χειρόγραφο γραμμένο το 1807 είναι εκείνο της Βιβλιοθήκης της Ρουμανικής Ακαδημίας και ένα τρίτο είναι το επονομαζόμενο «Χειρόγραφο Κυθήρων» του Εμμ. Στάθη, το οποίο τώρα απόκειται στην Αίθουσα Σπανίων της Βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων. Επί πλέον εκείνη την εποχή της σύλληψης του Ρήγα και των Συντρόφων του είχαν γίνει και δύο μεταφράσεις της «Νέας Πολιτικής Διοικήσεως»: μία στα γερμανικά, ως συνημμένη στα έγγραφα των ανακρίσεων¹¹ και μία στα ρωσικά τον Φεβρουάριο του 1798, από τις υπηρεσίες του υπουργείου Εξωτερικών της Ρωσίας¹².

Ποια όμως ήταν η επιβίωση των επαναστατικών κειμένων του Ρήγα; Για τον Θούριο γνωρίζουμε ότι είχε πλατιά διάδοση στους σκλαβωμένους και θα αναφέρουμε μόνο το γεγονός ότι ο Φωριέλ¹³ συμπεριέλαβε στα δημοτικά τραγούδια και τον Θούριο

Αθήναις 1866, τόμ. Β', σελ. 498-499, και στο Δημ. Καραμπερόπουλος, *Ρήγας και Ορθόδοξη πίστη*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2005, σελ. 49-50.

10. Λέανδρος Βρανούσης, *Η σημαία, το εθνόσημο και η σφραγίδα της “Ελληνικής Δημοκρατίας” του Ρήγα*, Αθήνα 1992, και στο *Δελτίο Εραλδικής και Γενεαλογικής Εταιρείας Ελλάδος*, τόμ. 8, σελ. 351.

11. Κων. Άμαντος, *Ανέκδοτα έγγραφα...*, ό.π., σελ. 44-82.

12. Την μετάφραση αυτή την παρουσίασε ο ιστορικός Gr. Ars το 1964. Βλ. Λέανδρος Βρανούσης, *Η σημαία, το εθνόσημο...*, ό.π., σελ. 351.

13. Cl. Fauriel, *Chants populaires de la Grèce moderne*, Paris 1825, τόμ. 2, σελ. 15 κ. εξ.

του Ρήγα, διότι ήταν πολύ διαδεδομένος και τραγουδιόταν ευρύτατα¹⁴. Όμως ποια ήταν η διάδοση του Καταστατικού Χάρτη, της «Νέας Πολιτικής Διοικήσεως», που εξέδωσε ο Ρήγας;

Μία χαρακτηριστική περίπτωση επιβίωσης του Συντάγματος του Ρήγα αποτελεί εκείνη του Ανθίμου Γαζή, οποίος φαίνεται ότι θα είχε σχετική γνώση. Αυτό τεκμαίρεται από το γεγονός ότι για την σύνταξη του Συντάγματος της Βουλής της Θεσσαλομαγνησίας κάνει αναφορά στις «συστάσεις» του Ρήγα, όπως χαρακτηριστικά γράφει. Οι «συστάσεις» αυτές δεν είναι άλλες από την «Νέα Πολιτική Διοίκησι», με τα «Δίκαια του Ανθρώπου» και το Σύνταγμα, το νομικό πλαίσιο της δημοκρατικής αντιπροσωπευτικής του πολιτείας. Χαρακτηριστικά από το στρατόπεδο του Βόλου στις 7 Μαΐου 1821 στην Προκήρυξή του «Προς τους λαούς της Ζαγοράς, των Φερών και της Αγυιάς»¹⁵ μεταξύ των άλλων ο Γαζής τόνιζε ότι οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι από την κάθε περιοχή «ως βουλευταί θα συστήσωσιν την Βουλήν της Θεσσαλομαγνησίας. Ούτοι κατά τα αρχαία θέσμια των προγόνων μας και τας συστάσεις του Ρήγα του Θεσσαλού, θα συντάξουν την Νομικήν Διάταξιν, η οποία θα κανονίζη εις το μέλλον τα της διοικήσεως των χωρίων και της επαρχίας μας, τον διοργανισμόν του πολέμου και τα δίκαια των συμπατριωτών μας».

Μία άλλη περίπτωση είναι εκείνη του Δημητρίου Υψηλάντη¹⁶, ο οποίος στο κείμενο που απέστειλε το καλοκαίρι 25 Ιουλίου 1821 στις οθωμανικές αρχές της Κρήτης παραθέτει φράση από την Επανάστατική Προκήρυξη του Ρήγα: «κανείς χριστιανός δεν ήταν σίγουρος, μήτε δια την ζωήν του, μήτε δια την τιμήν του, μήτε δια τα υποστατικά του». Το αντίστοιχο κείμενο του Ρήγα είναι στα 1797 στην Επανάστατική Προκήρυξη όπου τονίζει: «κανένας οποιασδήποτε τάξεως και θρησκείας, δεν είναι σίγουρος μήτε δια την ζωήν του, μήτε δια την τιμήν του, μήτε δια τα υποστατικά του». Επίσης και άλλα τμήματα από το κείμενο του Δημ. Υψηλάντη έχουν το πνεύμα του Ρήγα, όπως διαπιστώνεται από τη σχετική ανάγνωση. Παρατίθεται ολόκληρο το σχετικό κείμενο:

14. Απ. Δασκαλάκης, *Τα εθνεγερτικά τραγούδια του Ρήγα Βελεστινλή*, Αθήνα 1977. Δημ. Καραμπερόπουλος, *Ο Θούριος του Ρήγα εμψυχωτής των ραγιάδων επαναστατών*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2009.

15. Γιάννης Κορδάτος, *Ιστορία της επαρχίας Βόλου και Αγιάς από τα αρχαία χρόνια ως τα σήμερα*, εκδόσεις “20^{ος} αιώνας”, Αθήνα 1960, σελ. 662-664 και η αναφορά στη σελ. 664.

16. Παρατίθεται το κείμενο του Δημητρίου Υψηλάντη από τον Δημήτρη Κιτσίκη, *Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 1280-1924*, Γ' έκδ. επηυξημένη, εκδ «Βιβλιοπωλείον της “Εστίας”», Αθήνα 1996, σελ. 228 εξ. Λουκάς Αξελός, *Ρήγας Βελεστινλής*, εκδόσεις “Στοχαστής”, Αθήνα 2004, σελ. 459.

«Λαμπρότατε σερίφη Μεχμέτ πασά, σερασκέρη ολοκλήρου της Κρήτης και βαλή του Χάνδακος και σεις γενναίοι πέντε ορτάδες και αγιάννησες: Έχοντας διορισθεί αρχιστράτηγος του μιλλετίου των χριστιανών, θεωρώ χρέος μου να σας γράψω όσα μου φαίνονται επωφελή σε σας και σε μας. Το μιλλέτι των χριστιανών που βρίσκεται από τόσα χρόνια υπό την κυβέρνηση του Σουλτάνου, υπέφερε τυραννίες και φοβερές αδικίες, όπως όλοι το γνωρίζετε. **Κανείς χριστιανός δεν ήταν σίγουρος, μήτε δια την ζωήν του, μήτε δια την τιμήν του, μήτε δια τα υποστατικά του** (η υπογράμμιση δικά μας). Ο Θεός του εμπιστεύθηκε τόσα εκατομμύρια ανθρώπων για να τα διοικεί ως πατέρας με δικαιοσύνη και με νόμους. Αλλά ο Σουλτάνος εξέχασε τον Θεόν κι έκανε ό,τι ήθελε και ό,τι τον συνεβούλευαν αυλικοί κόλακες, άδικοι και αρπακτικοί. Με καθημερινές καταπιέσεις και αδικίες, οι άνθρωποι που αποκαλούμε ραγιαδες κατέπεσαν στην εσχάτη πτώχεια και μερικοί πέθαιναν αδίκως και άλλοι εγκατέλειπαν τις πατρίδες τους και περιπλανώντο στα ξένα. Τέλος ο παντοδύναμος Θεός... απεφάσισε να θέσει τέρμα στις αδικίες και στις ανομίες και όπλισε το χριστιανικό μιλλέτι. Συνεπώς δεν πολεμούμε τους μουσουλμάνους αλλά πολεμούμε την αδικία και την τυραννία. Ενθουμείσθε ότι και οι μουσουλμάνοι υπήρξαν θύματα πολλών αδικιών και κατατρογμών. Πασάδες και αγιάνηδες είτε εξορίσθησαν είτε εκτελέσθησαν βάσει αδίκου και ανόμου φιρμανίου. Όλοι οι μουσουλμανικοί λαοί της Ανατολής αναστενάζουν και κλαίνε λόγω των διωγμών. Συνεπώς όλοι μας είμεθα θύματα αδικιών. Επί πλέον, έχετε γεννηθεί και έχετε μεγαλώσει στις ίδιες χώρες με μας. Όπως και άλλοτε είμεθα ενωμένοι στην άσκηση των πραγματικών μας δικαίων και συμφερόντων, θα έπρεπε και τώρα να είσθε μαζί μας όπως το έπραξε όλη η Αλβανία, ώστε να βάλουμε τέρμα στην άδικη και τυραννική διοίκηση και να ξήσουμε ως αδελφοί και συμπολίτες υπό τους νόμους της δικαιοσύνης, ακολουθώντας ο καθένας την πίστη του... 25 Ιουλίου 1821. Δημήτριος Υψηλάντης».

Ο Ρήγας στο Παράρτημα του Συντάγματός του σημειώνει ότι η σημαία του κράτους του, της «Ελληνικής Δημοκρατίας», θα είναι τρίχρωμη επεξηγώντας ότι: «Το κόκκινον σημαίνει... την αυτεξουσιότητα του Ελληνικού λαού. Το άσπρον σημαίνει την αθωότητα της δικαίας ημών αφορμής κατά της Τυραννίας. Το μαύρον σημαίνει τον υπέρ Πατρίδος και Ελευθερίας ημών θάνατον»¹⁷. Την τρίχρωμη σημαία του Ρήγα ο Νικόλαος Υψηλάντης πρότεινε στον αδελφό του Αλέξανδρο Υψηλάντη στις 31 Δεκεμβρίου 1820 προς έγκριση στον Στρατιωτικό Οργανισμό. Τα άρθρα ΙΑ' και ΙΒ' ήταν για την ελληνική σημαία, η οποία ήταν η τρίχρωμη του Ρήγα με την προσθήκη αντί του ροπάλου και των τριών σταυρών τον αναγεννώμενο φοίνικα από την μία πλευρά με την επιγραφή «εκ της στάκτης αναγεννώμαι» και από την άλλη πλευρά τον

17. Ρήγας Βελεστινλής, *Τα Επαναστατικά*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, 5^η έκδ. 2005, σελ. 60.

Σταυρόν σε ένα στεφάνι από δάφνες και την επιγραφή «εν τούτω νίκα». Το κείμενο των Νόμων Στρατιωτικών έχει ως εξής:

«ΙΑ΄. Η Ελληνική σημαία τόσον εις τα της ξηράς στρατεύματα, όσον και εις τα της θαλάσσης πρέπει να είναι κατασκευασμένη εκ τριών χρωμάτων: άσπρο, μαύρο και κόκκινο. Το άσπρο σημαίνει την αθώτητα της δικαίας ημών επιχειρήσεως κατά των τυράννων, το μαύρο τον υπέρ πατρίδος και ελευθερίας θάνατον ημών και το κόκκινον την αυτεξουσιότητα του ελληνικού λαού και την χαράν αυτού διότι πολεμεί δια την ανάστασιν της πατρίδος»¹⁸.

ΙΒ΄. Αι επί της ξηράς σημαίαι να περιστάνωσιν εν ταυτώ από το ένα μέρος τον Φοίνικα καιόμενον, με τον άόρατον ακτινοβολούντα οφθαλμόν μετά της επιγραφής “εκ της στάκτης μου αναγεννώμαι”, από το άλλο μέρος τον Σταυρόν εις ένα στέφανον από δάφνας και κάτωθεν αυτού την επιγραφήν “εν τούτω τω σημείω νίκα”». Επίσης και για το ναυτικό στο άρθρο Η΄ είχε ορισθεί να έχει την τρίχρωμη σημαία.

Επί πλέον η σημαία την οποία ύψωσε ο Αλέξανδρος Υψηλάντης στο Ιάσιο στις 22 Φεβρουαρίου 1821 και την οποία ευλόγησε στις 26 Φεβρουαρίου ο Μητροπολίτης Ιασίου Βενιαμίν στη Μονή των Τριών Ιεραρχών είχε τρία χρώματα: μαύρο-άσπρο-κόκκινο¹⁹. Στο Δραγατσάνι με τη σημαία αυτή θυσιάστηκε ο Ιερός Λόχος. Επίσης την τρίχρωμη σημαία χρησιμοποίησε και ο Δημήτριος Υψηλάντης κατά την μετάβασή του στην Ελλάδα. Μάλιστα όταν πέρασε από την Τεργέστη, οι Ελληνίδες του έδωσαν μία μεταξωτή σημαία. Την τρίχρωμη σημαία με τα σχετικά συμβολά είχε στείλει στην Μονεμβασία και στην Κρήτη και αυτήν την σημαία είχε το πρώτο τακτικό στράτευμα που οργάνωσε με τον Βαλέστρα²⁰.

Σημειώνεται ότι η τρίχρωμη σημαία του Υψηλάντη, όπως και άλλες σημαίες με τα σύμβολα της Φιλικής Εταιρείας, αποφασίστηκε κατά το 1822 (διακήρυξη αρ. 540 της «Προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος») να αντικατασταθεί, από την κυανόλευκο, διότι ήθελαν να δώσουν στις Αυλές της Ευρώπης μία αίσθηση ότι ο αγώνας ήταν απελευθερωτικός και όχι ένα κίνημα επαναστατικό μιας μυστικής εταιρείας²¹. Παρά ταύτα συνεχίζονταν να χρησιμοποιείται η τρίχρωμη σημαία του Υψηλάντη, ο οποίος όμως από το Δαδί έγραφε στο Βουλευτικό στις 9 Απριλίου 1822: «Περί δε της μορφής

18. Ιωάννου Φιλήμονος, *Δοκίμιον Ιστορικών περί της Ελληνικής Επανάστασεως*, Αθήναι 1850, τόμ. πρώτος, σελ. 96. Ι. Κ. Μαζαράκη-Αινιάν, (Εισαγωγή-Κείμενα), *Σημαίαι Ελευθερίας*, Συλλογή Εθνικού Ιστορικού Μουσείου, Αθήναι 1996, σελ. 10. Λέανδρος Βρανούσης, *Η σημαία, το εθνόσημο και η σφραγίδα της “Ελληνικής Δημοκρατίας” του Ρήγα*, Αθήνα 1992, και στο *Δελτίο Εραλδικής και Γενεαλογικής Εταιρείας Ελλάδος*, τόμ. 8, σελ. 355-356.

19. Ι. Κ. Μαζαράκης, *Σημαίαι ελευθερίας...*, ό.π., σελ. XVII, Ι. Φιλήμονος, *Δοκίμιον ιστορικών...*, ό.π., τόμ. δεύτερος, σελ. 88.

20. Ι. Κ. Μαζαράκης, *Σημαίαι ελευθερίας...*, ό.π., σελ. XX.

21. Ι. Κ. Μαζαράκης, *Σημαίαι ελευθερίας...*, ό.π., σελ. XXXV.

και του χρώματος της σημαίας, όποιοι ποτέ και αν ήσαν οι λόγοι των νεωτερισάντων, ουτ' εναντιώθην ποτέ ούτ' εναντιούμαι. Την σωτηρίαν της Ελλάδος θεωρώ ουχί εις τα χρώματα, αλλά εις τας πράξεις και την απαθή και ειλικρινή αφιέρωσιν προς την κοινήν του έθνους ωφέλειαν και δόξαν. Μάλιστα δε βλέπων ενταύθα σημαίας διαφόρων ειδών, τας μεν λευκάς, τας δε ποικίλων χρωμάτων και στοχαζόμενος ότι δεν συμφέρει, ουδέ πρέπει τοιαύτη ανομοιότης, επρόσταξα ν' ακολουθήσωσιν όλοι την νέαν. Ανάγκη όμως να ετοιμασθώσιν αυτού αρκετά και να σταλώσιν εις τα διάφορα στρατιωτικά σώματα και να γράψει περί αυτών η Βουλή προς τον Άρειον Πάγον»²².

Κατά την επανάσταση της Νάουσας 22 Φεβρουαρίου 1822 μετά τη δοξολογία έγινε η ορκωμοσία και στη συνέχεια, όπως γράφει ο Ν. Γ. Φιλίππιδης²³ «άπαντες οι πολίται εν παρατάξει ανήλθον εις τον πύργον του Ζαφειράκη άδοντες τον εξής όρκον του Φεραίου, ούτινος τα πατριωτικά άσματα εψάλλοντο προ πολλού ανεπιφυλάκτως εν Ναούση.

*Ω βασιλεύ του κόσμου! Ορκίζομαι εις Σε,
Στην γνώμην του τυράννου να μην ελθώ ποτέ.
Μήτε να τον δουλεύσω, μήτε να πλανηθώ,
Εις τα ταξίματά του να μη παραδοθώ.
Εν όσω ζω στον κόσμο, ο μόνος μου σκοπός,
Για να τον αφανίσω να είνε σταθερός.
Πιστός εις την Πατρίδα, συντριβώ τον ζυγόν,
Κι' αχώριστος θα είμαι από τον αρχηγόν.
Κι' αν παραβώ τον όρκον ν' αστράψ' ο ουρανός,
Και να με κατακαύση να γένω σαν καπνός».*

Τονίζεται ακόμη ότι η τρίχρωμη σημαία ανυψώθηκε στον πύργο και στα φρούρια του τείχους καθώς και στις επτά πύλες της πόλεως η «ελληνική σημαία φέρουσα τον αναγεννώμενον φοίνικα» με την επιγραφή του λαβάρου «εν τούτω νίκα» από την μία πλευρά και από την άλλη «Μάχου υπέρ Πατρίδος και Πίστεως».

Συμπερασματικά τονίζεται ότι παρά το γεγονός ότι όλα σχεδόν τα τυπωμένα αντίτυπα της «Νέας Πολιτικής Διοικήσεως» κατασχέθηκαν από την Αυστριακή Αστυνομία και καταστράφηκαν, διαπιστώνεται ότι επιβιώνει στους επαναστάτες του 1821, είτε από τα διαφυγόντα τυπωμένα λίγα αντίτυπα ή μέσω σχετικών χειρογράφων.

22. *Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας*, Αθήναι 1857-1862, τόμ. 1, σελ. 212. Ι. Κ. Μαζαράκης, *Σημαίαι ελευθερίας...*, ό.π., σελ. XXXVI.

23. Ν. Γ. Φιλίππιδου, *Η επανάσταση και καταστροφή της Ναούσης. Ιστορική πραγματεία*, Αθήνησι 1881, σελ. 45.